

01/04/2026

Ναυπάκτου Ιερόθεος: Η «πολιτεία του Θεού» του ιερού Αυγουστίνου

/ Γνώμες

Η «πολιτεία του Θεού» του ιερού Αυγουστίνου
Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Διάβασα τό βιβλίό τοῦ καθηγητοῦ καί Διευθυντοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Ἀθανασίου Καψάλη μέ τίτλο «ὁ Ἱερός Αὐγουστῖνος καί ἡ πολιτεία τοῦ Θεοῦ», καί ὑπότιτλο «συμβολή στήν ἐκκλησιαστική ιστοριογραφία τοῦ Ε΄ αἰῶνα» (ἐκδ. Ostrakon) καί εἶδα πολύ ἐνδιαφέροντα σημεῖα. Βέβαια, πάντοτε μέ ἐνδιέφεραν τά σχετικά μέ τόν ἱερό Αὐγουστῖνο ἐπειδή ἔζησε σέ μιά κρίσιμη ἱστορική περίοδο, ἀλλά καί ἐπειδή οἱ σχολαστικοί θεολόγοι ἐπηρεάσθηκαν ἀπό τήν θεολογία του καί τήν ἀνέπτυξαν ἀκόμη περισσότερο σέ μερικά σημεῖα καί ἔτσι προῆλθε ἡ λεγόμενη σχολαστική θεολογία (11ος - 13ος αἰῶνας). Συγχρόνως, αὐτή ἡ θεολογία ἐπηρεάσε καί τήν πολιτική καί πολιτιστική κατάσταση τοῦ Δυτικοῦ κόσμου μέχρι τίς ἡμέρες μας.

Μεταξύ τῶν βιβλίων πού ἔγραψε ὁ πολυτάλαντος αὐτός Ἐπίσκοπος Ἰππῶνος, ἦταν καί τό ἔργο «Πολιτεία τοῦ Θεοῦ» σέ πολλά βιβλία. Ὁμολογῶ ὅτι πολλές φορές ἀποπειράθηκα νά τό διαβάσω ἀπό τήν ἐλληνική ἔκδοση, ἀλλά δέν τό κατόρθωσα γιά πολλούς λόγους. Ὅμως, ὁ καθηγητής Ἀθανάσιος Καψάλης στήν ἐπιστημονική του αὐτή μελέτη μᾶς δίνει ἐπαρκῶς καί τό περιεχόμενο τοῦ ἔργου αὐτοῦ καί μᾶς προσφέρει ιδιαίτερες πληροφορίες γιά τό περιεχόμενό του καί τήν ἐπίδραση πού εἶχε ιδιαίτερα τό ἔργο αὐτό στούς μεταγενεστέρους μέχρι τήν ἐποχή μας. Θά προσπαθῆσω νά κάνω μιά μικρή περίληψη τοῦ ἔργου αὐτοῦ καί τό κυριότερο θά καταγράψω μερικά σημεῖα του πού μέ ἐνδιαφέρουν.

1. Σύντομη περιγραφή τῆς ἐργασίας

Ἡ ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ Ἀθανασίου Καψάλη εἶναι συστηματική καί παρουσιάζει τό περιεχόμενο τοῦ ἔργου «ἡ Πολιτεία τοῦ Θεοῦ» καί μᾶς δίνει ἐνδιαφέροντα σημεῖα. Ἡ ἐργασία αὐτή ἐπεκτείνεται σέ 565 σελίδες μεγάλου μεγέθους, ἀπό τίς ὁποῖες πάνω σέ ἀπό 150 σελίδες καταλαμβάνει ἡ βιβλιογραφία (πηγές καί βοηθήματα). Ἡ ἐργασία ἀρχίζει μέ τόν πρόλογο καί στήν συνέχεια χωρίζεται σέ δύο κεντρικά μέρη.

- Στό πρῶτο μέρος, μετά τήν εἰσαγωγή, ἀναπτύσσονται πέντε κεφάλαια, ἦτοι: 1. Ὁ Αὐγουστῖνος ὡς διανοητική καί πνευματική «σταθερά». 2. Civitas dei (πολιτεία τοῦ Θεοῦ). 3. Ἡ Νουμιδική Ἀφρική. 4. Πνευματικές, καλλιτεχνικές καί ψυχαγωγικές ἐπιρροές. 5. Μεταξύ Παλαιᾶς Διαθήκης καί Νεοπλατωνισμοῦ - νέες ἐπιρροές.
- Στό δεύτερο μέρος μετά τήν εἰσαγωγή ἀναπτύσσονται τρία κεφάλαια, ἦτοι: 1. Ἡ ἵδρυση τῆς Ρώμης. 2. Ἡ Ἐκκλησία μετά τήν ἵδρυσή της. 3. Ἱστορικός χρόνος καί μνήμη κατά τόν ἱερό Αὐγουστῖνο.

Στό τέλος παρατίθενται τά συμπεράσματα καί ἡ Βιβλιογραφία. Ἐνα ἐνδεικτικό χωρίο πού προέρχεται ἀπό τήν «Πολιτεία τοῦ Θεοῦ», τό ὁποῖο καταχωρίζεται στήν

ἀρχή τοῦ βιβλίου, ἐκφράζει τό τί θεωρεῖ ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος ὡς Πολιτεία τοῦ Θεοῦ. «Καλοῦμεν Πολιτείαν τοῦ Θεοῦ ἐκείνην τήν ὑπαρξιν τῆς ὁποίας διαπιστώνουν αἱ Γραφαί• τήν πολιτείαν δηλονότι ἐκείνων, ἧτις ἔλαβε τό ὑψιστον κῦρος καί τήν προέχουσαν θέσιν της ὑπέρ πᾶσαν ἄλλην δημιουργίαν παρά τῆς θείας Προνοίας καί ὄχι ἐπί τῆ βάσει ἀνθρωπίνων ἀποφάσεων ἀποτόκων ἀνθρωπίνων συλλογισμῶν» (XI, 1, σελ. 287).

Στόν πρόλογο τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ἐργασίας γράφεται ὅτι ὁ συγγραφεύς μελετώντας τά σχετικά μέ τόν Καρλομάγνο (768-814) καί τήν Academia Palatina διεπίστωνε ὅτι οἱ συστηματικοί θεολόγοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως ὁ Ἀλκουῖνος, ὁ Ραβανός Μαῦρος καί ἄλλοι «εἶχαν ἐντρυφήσει στή θεολογία τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου μέ ὅλα τά πλεονεκτήματα, ἀλλά καί τά μειονεκτήματα κυρίως ὅσων μεταγενέστερα τόν ἐρμήνευσαν». Ἀπό τόν Αὐγουστῖνο εἶχαν ἐπηρεασθῆ ὄχι μόνο οἱ θεολόγοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «ἀλλά καί ὁ ἴδιος ὁ Καρλομάγνος, ὅπως πολλοί ἡγέτες μετά ἀπό αὐτόν». Καί βέβαια «ἀπό τόν ἱερὸ Αὐγουστῖνο καί ἐξῆς, ξεκίνησε ἡ δημιουργία μιᾶς ξεχωριστῆς καί διακεκριμένης θεολογικῆς παράδοσης στήν Δύση, χωρίς ὡστόσο ὁ ἴδιος ὁ πατέρας τῆς Δύσης νά διεκδικήσει τήν αὐτονόμησή του ἀπό τήν ἐκκλησιαστική καί τήν φιλολογική της παράδοση». Ἡ «Πολιτεία τοῦ Θεοῦ» διακρίνεται σέ δύο μέρη.

- Στό πρῶτο μέρος (I-X βιβλία) ἀνασκευάζεται ἡ κατηγορία τῶν εἰδωλολατρῶν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν ὅτι αὐτοί εὐθύνονται γιά τά δεινά τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καί τήν καταστροφή τῆς Ρώμης, ἀντέτεινε ὅτι σέ αὐτό συνετέλεσε «ἡ ἀσέβεια, ἡ διαφθορά, ἡ πολιτεία καί ἡ ἀνηθικότητα τῶν Ρωμαίων Ἐθνικῶν».
- Στό δεύτερο μέρος (XI-XXII βιβλία) παρουσιάζεται ἡ θεολογική σκέψη τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, περιγράφοντας τήν Πολιτεία τοῦ Θεοῦ καί τήν ἀποκαλυπτική ἐσχατολογία. Παρουσιάζεται ἡ πτώση τῶν Πρωτοπλάστων, διαφαίνεται ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία μέ διπλό τρόπο, ἀπό τούς Κάϊν καί Ἄβελ καί ἐξῆς, καί γίνεται λόγος «γιά τά τέκνα τῆς γῆς καί τά τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, δηλαδή τῆς γήινης καί τῆς οὐράνιας Πολιτείας ἀντίστοιχα». Ἀπό τό βιβλίον XX καταγράφονται «οἱ ἐσχατολογικές ἀναφορές στήν μέλλουσα κρίση», «τό τέλος τῆς γήινης πολιτείας (τοῦ Διαβόλου), ἡ καταδίκη τῶν ἀπίστων, ἀλλά καί ἡ διαβεβαίωση τῶν τελευταίων γιά ὅσα ἐπισυμβοῦν». Καί στό βιβλίον XXII «περιγράφεται τό τέλος πού ἐπιφυλάσσεται σέ ὅσους ἀνήκουν στήν οὐράνια Πολιτεία, τήν Πολιτεία τοῦ Θεοῦ, πού δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν. Εἶναι ἡ ἀπόλαυση τῆς αἰωνίας εὐδαιμονίας ὅλων ὅσοι ἀνήκουν στήν οὐράνια Πολιτεία, οἱ ὁποῖοι συμβιώνουν μέ τούς Ἁγίους. Οἱ τελευταῖοι ἤδη κάνουν αἰσθητή τήν παρουσία τους στόν κόσμον πού ζοῦμε μέσω τῶν θαυμάτων τους, πολλά ἀπό τά ὁποῖα ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος

διηγείται».

Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος στό ἔργο αὐτό προσδιορίζει τούς ἕξι αἰῶνες, ἀνάλογα μέ τίς ἕξι ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας, ἥτοι: Ὁ πρῶτος αἰώνας (πρώτη ἡμέρα) προσδιορίζεται ἀπό τόν Ἀδάμ μέχρι τόν κατακλυσμό. Ὁ δεύτερος αἰώνας (δεύτερη ἡμέρα) ἀπό τόν κατακλυσμό μέχρι τόν Ἀβραάμ. Ὁ τρίτος αἰώνας (τρίτη ἡμέρα) ἀπό τόν Ἀβραάμ μέχρι τόν Δαυίδ. Ὁ τέταρτος αἰώνας (τέταρτη ἡμέρα) ἀπό τόν Δαυίδ μέχρι τήν αἰχμαλωσία τῆς Βαβυλώνας. Ὁ πέμπτος αἰώνας (πέμπτη ἡμέρα) ἀπό τήν αἰχμαλωσία τῆς Βαβυλώνας μέχρι τήν κατά σάρκα γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Καί ὁ ἕκτος αἰώνας (ἕκτη ἡμέρα) εἶναι ἡ πορεία ἡ ὁποία δέν προσδιορίζεται ἀπό τόν ἀριθμό τῶν γενεῶν, στήν πραγματικότητα εἶναι ὁ χρόνος στόν ὁποῖο βρισκόμαστε μέχρι τήν ἕβδομη ἡμέρα πού «θά βρισκόμαστε σέ ἀνάπαυση ψυχῆς σέ ἕνα τέλος ἄνευ τέλους».

2. Ἐνδιαφέροντα σημεῖα

Στήν ἐργασία αὐτή τοῦ καθηγητοῦ Ἀθανασίου Καψάλη πού ἀναλύεται διεξοδικά τό ἔργο τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου «ἡ Πολιτεία τοῦ Θεοῦ» παρουσιάζονται διάφορα ἐνδιαφέροντα σημεῖα πού φανερώνουν τόσο τήν θεολογία τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ὅσο καί τήν ἐπίδραση πού ἄσκησε στούς μεταγενεστέρους. Ὅμως, θά περιορισθῶ σέ τρία ἀπό αὐτά, πού μέ ἐνδιαφέρουν προσωπικά.

α) Ἡ γνώση τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης

Ὁ Αὐγουστῖνος γεννήθηκε στήν Ταγάστη τῆς Νουμιδίας, στήν σημερινή Ἀλγερία τῆς Ἀφρικῆς καί ἡ μητρική του γλώσσα ἦταν ἡ βερβερινή σέ μιά ἀπό τίς διαλέκτους της, ἀλλά τό πρόγραμμα διαπαιδαγώγησης ἦταν ἡ λατινική. Οἱ ἐρευνητές τοῦ ἔργου τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἐξετάζουν κατά πόσο γνώριζε τήν ἐλληνική γλώσσα. Ὁ ἴδιος ἔγραφε στήν λατινική γλώσσα, ἀλλά φαίνεται ὅτι γνώριζε νά διαβάσει στήν ἐλληνική, διότι τήν διδάχτηκε, ἀλλά δέν μποροῦσε νά τήν γράφει. Ὁ ἴδιος στίς ἐξομολογήσεις του γράφει: «Τά ἐλληνικά τά μισοῦσα. Μά γιά ποιό λόγο, ἐπιτέλους, μέ ὑποχρέωναν νά τά μάθω παιδάκι ἀκόμη; Πάντως, τό μίσος ἐκεῖνο καί τώρα ἀκόμη δέν μπορῶ νά τό καταλάβω. Ἀντίθετα, τά λατινικά τά ἀγαποῦσα πολύ». Ἐπί πλέον γράφει: «...καί τά στοιχειώδη μαθήματα, στά ὁποῖα διδάσκονται ἡ ἀνάγνωση, ἡ γραφή καί ἡ ἀριθμητική, δέν μοῦ φαινόταν λιγότερο βαρετά. Καί αὐτά, ὅπως καί τά ἐλληνικά τά αἰσθανόμουν σάν τιμωρία». Παρά ταῦτα ἤξερε νά διαβάσει στά ἐλληνικά καί νά τά μεταφέρῃ στά λατινικά, καί χρησιμοποιοῦνται μερικά παραδείγματα στά ὁποῖα φαίνεται ὅτι συνέκρινε λατινικά χειρόγραφα μέ ἐλληνικά καί ἐρμήνευε ὅρους τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης στήν λατινική γλώσσα. Ἡ λατινική γλώσσα δέν ἦταν μητρική του γλώσσα, ἀλλά «μιλοῦσε καί ἔγραφε ἄριστα στήν λατινική», «ἀφοῦ ὅλοι στό σπίτι του στήν Ταγάστη, τοῦ

μιλοῦσαν ὑποχρεωτικά στήν λατινική καί μόνο».

Βέβαια, ἡ ἔλλειψη καλῆς γνώσης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης στάθηκε «ἓνα μεγάλο ἐμπόδιο γιά τόν ἱερò Πατέρα». «Τό γεγονός ὅμως ὅτι πολύ σπάνια κατέφευγε στους Ἑλληνες Πατέρες, τούς ὁποίους εἶχε ὑπόψη του, δέν ὀφείλεται στήν γνώση ἢ ἄγνοια τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλά στό σταθερό βλέμμα του πρός τήν Ρώμη». Ἦταν «θιασώτης τῆς Ρώμης, ὡς *imperium romanum*, καί τῆς Δύσης γενικότερα, αἰσθανόταν πρῶτα Χριστιανός κι ἔπειτα Ρωμαῖος πολίτης, εἶχε πίστη στίς δυνατότητες τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ Κράτους». Γράφεται στό βιβλίο: «Σχεδόν ἐπιδεικτικά οὐδέποτε ἔστρεψε τό βλέμμα του φανερά στήν Ἀνατολή καί τούς Ἑλληνες Πατέρες. Ἀλλά κι ὅταν προκλήθηκε νά τό κάνει, εἶχε ἄμεση τήν ἀπάντηση ὡς ἀντίλογο». Συγκεκριμένα, σέ μιά ἐπιστολή του στόν Ἰουλιανό Ἀικλάνην ἔγραφε: «Ὡς ἐκ τούτου δέν ὑπάρχει λόγος νά ἐπικαλεῖσαι τούς ἀνατολικούς (ἐνν. ἐπισκόπους), ἐπειδή καί αὐτοί οἱ ἴδιοι εἶναι Χριστιανοί, καί ἐπειδή στά δύο μέρη τῆς γῆς (ἐνν. Ἀνατολή καί Δύση) ἡ πίστη εἶναι κοινή, εἶναι ἡ χριστιανική, καί σίγουρα οἱ δυτική δημιούργησε (καί) ἡ δυτική Ἐκκλησία θά ἀναδημιουργήσει». Ἡ ἀπάντηση τοῦ Αὐγουστίνου στόν Ἰουλιανό ἦταν «ἔχουμε κι ἐμεῖς Πατέρες», ἀλλά κι ἂν ἕως τώρα δέν ἔχουμε, θά μπορέσουμε στό μέλλον νά ἔχουμε».

Αὐτή εἶναι μιά ἐξήγηση γιά τήν θεολογία τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ὅτι ἐκτός ἀπό τήν ὄχι καλή γνώση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶχε μιά ἀποστροφή στους Πατέρες τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλά θά μπορούσε νά πῆ κανεῖς ὅτι εἶναι καί μιά «προφητεία» του γιά τό μέλλον. Αὐτό λέγεται ἀπό τήν ἄοψη ὅτι ὄντως ἀναπτύχθηκε στήν Δύση ὁ Σχολαστικισμός πού εἶχε ὡς βάση τόν Αὐγουστῖνο, ὁ ὁποῖος σαφῶς διαφοροποιεῖται ἀπό πλευρᾶς μεθοδολογίας ἀπό τήν ὀρθόδοξη θεολογία τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολῆς καί Δύσης μέχρι τόν 5ο αἰώνα.

β) Μανιχαϊκές καί νεοπλατωνικές ἐπιρροές

Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἀπὸ τὴν Ταγάστη μετέβη στὴν Καρθαγένη ὅπου ἔζησε τὴν λεγόμενη «Βαβυλώνεια» αἰχμαλωσία του, ἐπιδόθηκε σὲ ὕλικές ἀπολαύσεις, ἔβλεπε θεατρικές παραστάσεις, συναναστρεφόταν μὲ μάγους καὶ ἀστρολόγους, ἀρνήθηκε τὶς Γραφές καὶ δέχτηκε Μανιχαϊκές ἐπιρροές γιὰ ἐννέα χρόνια. Οἱ Μανιχαῖοι εἶχαν τὸν Μάνη ὡς ἀρχηγό τους ὁ ὁποῖος θεωροῦσε ὅτι ἦταν ὁ τελευταῖος προφήτης μετὰ τὸν Βούδα, τὸν Ζωροάστρη καὶ τὸν Χριστό. Ταύτιζε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸν Παράκλητο καὶ σὲ κάθε περιοχὴ πού ἐπικρατοῦσε ἡ θεωρία του τόνιζε τὰ ἰδιαίτερα θρησκευτικὰ στοιχεῖα της. Τὰ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα τοῦ Μανιχαϊσμοῦ ἦταν ἡ διαρχία μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ, οἱ αἰῶνες τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους κ.ἄ. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Μανιχαϊσμοῦ ἦταν κατ' ἀρχὴν γνωστικά, καὶ τὸ περιεχόμενό του προερχόταν ἀπὸ τὰ μεγάλα Θρησκευτάματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δηλαδή Ζωροαστρισμό, Βουδισμό, Γνωστικισμό καὶ Χριστιανισμό.

Κατὰ τὸν Μάνητα ὑπάρχουν δύο ἀπόλυτες ἀρχές, τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ὕλης. Ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ αὐτῶν καὶ δημιουργεῖται ἓνα ἀνάμικτο σύμπαν, στὸ ὁποῖο κυριαρχεῖ τὸ σκοτάδι, τὸ ὁποῖο ἔχει αἰχμάλωτη τὴν οὐσία τοῦ φωτός. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἀνάμικτα αὐτὰ στοιχεῖα καὶ ἔχει ἀνάγκη ἀπελευθέρωσης. Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται ἀπὸ τὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Θεοῦ φωτός μὲ τὴν γνωστικὴ καὶ ἀσκητικὴ ζωὴ, τὴν περιφρόνηση ὅλων τῶν ἐγκοσμίων καὶ αὐτῆς τῆς τεκνογονίας, ὥστε νὰ μὴ κλείνονται συνεχῶς ψυχές μέσα σὲ νέα σώματα. Ἀπὸ τὸν Μανιχαϊσμό πέρασε στὸν Νεοπλατωνισμό τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Πορφύριου, μὲ μιὰ μικρὴ ἐνδιάμεση στάση στὸν Πλατωνισμό. «Ὁ Πορφύριος ἀπετέλεσε τὸν “πνευματικὸ” συνδετικὸ κρίκο μεταξὺ τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου, γι' αὐτὸ ὁ τελευταῖος ἀποκαλεῖ τὸν Πορφύριο “Doctissimum”».

γ) Ὁ Καρλομάγνος καὶ ἡ «Πολιτεία τοῦ Θεοῦ»

Ο Νεοπλατωνισμός είναι ένα φιλοσοφικό ρεύμα που αναπτύχθηκε μεταξύ του 2ου και του 6ου αιώνα μ.Χ. και έμφανίσθηκε ως αντίδραση στον Χριστιανισμό. Είναι μία αναβίωση του πλατωνισμού, στην πραγματικότητα μεταμόρφωση του πλατωνισμού, είναι μία «ανατολικοποίηση» της πλατωνικής σκέψης, σύμφωνα με τις ανάγκες της εποχής. Έκφράσθηκε ως φιλοσοφία και ως θρησκεία. Βασική του αρχή ήταν ότι αρχή και πηγή του κόσμου είναι τό «Έν» που είναι κλεισμένο στην τελειότητα και μακαριότητά του. Ο κόσμος δημιουργήθηκε από απορροή, δηλαδή τό ανώτατο Όν, τό «Έν» εκχύνει την τελειότητά του προς τά έξω και δημιουργείται ο κόσμος. Έτσι, μετά τό «Έν» είναι ο «Νοῦς», ο οποίος αποτελείται από ιδέες. Άλλη απορροή είναι ή «Ψυχή» του παντός, που είναι παρούσα σε κάθε έπί μέρους ψυχή. Άλλη απορροή είναι οί «Ψυχές», που είναι μεταξύ της κοσμικής ψυχής και της «ύλης». Και τελευταία απορροή είναι ή «ύλη».

Άπό αυτήν την μεταφυσική θεώρηση του κόσμου προέρχεται ο μυστικισμός, ότι ή ψυχή πρέπει νά έπιστρέψη στην αρχική ουσία από την όποία προήλθε τό «Έν», και αυτό έπιτυγχάνεται μέ την «κάθαρση» που είναι άπαλλαγή από τά μιάσματα της ύλης. Αυτό ή ένωση θά γίνη στην άλλη ζωή. Ο ιερός Αύγουστίνος έπηρεάσθηκε πολύ από τον Νεοπλατωνισμό, ως προς τον Τριαδικό Θεό και τον άνθρωπο, πράγμα που δέν συνέβη μέ τούς Πατέρες της Έκκλησίας, οί όποιοι μιλούσαν για νοῦ και για κάθαρση μέ έντελῶς διαφορετική έννοια, άφοῦ δέν δέχονταν οὔτε τό φιλοσοφικό σύστημα της απορροής, οὔτε την άπαλλαγή του νοῦ και της ψυχής από τό σῶμα ως κακοῦ, οὔτε δίδασκαν τό σῶμα και την ύλη ως κακά, άφοῦ και ο Χριστός προσέλαβε την ανθρώπινη φύση (ψυχή και σῶμα) και την θέωσε. Ο Καρλομάγνος, που είναι γνωστός και ως Κάρολος ο Μέγας ήταν Βασιλιάς τῶν Φράγκων (768-814) και ο πρώτος αυτοκράτορας στην Δυτική Εύρώπη μετά την κατάλυση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, που ίδρυσε τό Φραγκικό Κράτος, την «Άγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικοῦ Έθνους», τό λεγόμενο Α΄ Ράιχ (Α΄ Αυτοκρατορία). Απέκτησε την προσωνομία «Πατέρας της Εύρώπης».

Ο Καρλομάγνος έπηρεάσθηκε πολύ από τον Αύγουστίνο που τον επέλεξε ως θεολόγο της Αυτοκρατορίας του και ιδιαίτερη επίδραση σε αυτήν άσκησε τό έργο του ιεροῦ Αύγουστίνου «ή Πολιτεία του Θεοῦ». Μάλιστα, σε άλλες πηγές φαίνεται ότι τό βιβλίο αυτό ήταν καθημερινό ανάγνωσμα κατά την διάρκεια της τράπεζας του Καρλομάγνου. Γενικότερα, «τό έργο αυτό και ή προσωπικότητα του ιεροῦ Αύγουστίνου χρησίμευσαν ως εργαλεία τόσο στην διαμόρφωση έθνικης ταυτότητος του ίδιου του Καρλομάγνου και της νέας ήγεμονίας του, όσο και στην θεμελίωση και ποιοτική έμπέδωση μιᾶς ιδιαίτερης θεολογικής προσέγγισης του δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ, που σε σχέση μέ την Ανατολή ήθελε νά αισθάνεται αὐτάρκης». «Και οί δύο παράμετροι, δηλαδή, ή πολιτική και ή θεολογική ταυτότητα της Εύρώπης έλκουν την καταγωγή τους από ένα πανίσχυρο και

αυταρχικό κοινωνικό σύστημα, τήν οργάνωση του οποίου πρότεινε ο ιερὸς Αὐγουστῖνος μέσω του συγκεκριμένου ἔργου του». Ἐπί πλέον «μετά τήν ἀρχαιότητα, αὐτή ἡ πολιτική καί θεολογική ταυτότητα τῆς ὕστερης Εὐρώπης, τήν ὁποία κληροδότησε ὁ ιερὸς Αὐγουστῖνος, διαμόρφωσε τή νέα πολιτική θεολογία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Μεσαίωνα, πρῶϊμου καί ὕστερου, διαφοροποιημένη ὅμως σέ Ἀνατολή καί Δύση». Αὐτή ἡ θεολογία ἐπέδρασε στους σχολαστικούς, τήν ἀνθρωπιστική φιλοσοφία τῆς Ἀναγέννησης καί τήν θεολογία τῶν φιλελεύθερων Προτεστάντων.

Ὁ Καρλομάγνος ἀγάπησε ιδιαίτερα τό βιβλίο τοῦ Αὐγουστίνου «ἡ Πολιτεία τοῦ Θεοῦ» καί θέλησε νά τήν ἐγκαθιδρύσει, ἀλλά «δέν ἦταν ὁ πρῶτος ἢ ὁ ὀμόνος ὀραματιστής αὐτοῦ τοῦ θείου κράτους. Τήν ἰδέα ἑνός θεολογικά ὀργανωμένου κράτους, ὅπως ἀκριβῶς τό περιέγραψε ὁ ιερὸς Αὐγουστῖνος στό ἔργο του *De Civitate Dei* (ἡ Πολιτεία τοῦ Θεοῦ) ἀσπάστηκαν καί στήν συνέχεια υἱοθέτησαν, ἀκόμη καί μονομερῶς, ἀνεξάρτητα δηλαδή ἀπό τά ἐκάστοτε πολιτικά μορφώματα, οἱ περισσότεροι Πάπες τῆς Δύσης, ἀρχῆς γενομένης ἀπό τόν Πάπα Γρηγόριο Α΄ (590-604). Ὅλοι τους ἀκολούθησαν τά βήματα τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου». Μάλιστα, «ἕως καί τόν Η΄ αἰῶνα ἡ *Civitate Dei* εἶχε ἤδη ἐπιβληθεῖ στή σκέψη τοῦ δυτικοῦ κόσμου ὡς ἡ κατεξοχήν ἐκκλησιαστικοπολιτική θεωρία συνύπαρξης τῶν δύο ἐξουσιῶν καί ἀποτέλεσε πανίσχυρο ἀντίβαρο στή διατυπωθεῖσα ἀπό τόν ΣΤ΄ αἰῶνα καί ἐξῆς ἀρχή τῆς συναλληλίας τῶν δύο ἐξουσιῶν στήν Ἀνατολή (ἢ στόν Ἡγεμόνα τοῦ ἱεροῦ Φωτίου), ἀλλά καί βάρος στήν πολιτική μετεξέλιξη τῆς Δύσης, ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ ἀνά τούς αἰῶνες νά παραμένει δύσκαμπτη καί “Δωρική”».

Γενικά τό ἔργο τοῦ καθηγητοῦ Ἀθανασίου Καψάλη μέ τίτλο «ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος καί ἡ πολιτεία τοῦ Θεοῦ» εἶναι ἀξιοπρόσεκτο, διότι μᾶς φωτίζει γιά νά δοῦμε τήν ἐπίδραση πού εἶχε τό ἔργο αὐτό στήν διαμόρφωση τοῦ Δυτικοῦ κόσμου μέχρι τήν σημερινή Εὐρώπη ἀπό πλευρᾶς θεολογικῆς, φιλοσοφικῆς, ψυχολογικῆς καί πολιτικῆς.